

УДК 349.3:35.071.6
DOI 10.32782/2523-4269-2024-88-22-27

Котова Любов Вячеславна,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права
(Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2521-0015>

ВПЛИВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СФЕРУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Система соціального захисту населення виступає індикатором стабільного розвитку суспільства. Тому в умовах проведення реформи децентралізації повноваження щодо забезпечення соціального захисту набули місцеві органи, які є безпосередніми надавачами соціальних послуг з метою забезпечення громадян (мешканців громади) належним рівнем соціального захисту відповідно до встановлених норм та стандартів. У науковій публікації здійснено загальнотеоретичний аналіз поняття «децентралізація» та його характерних ознак. Наголошено на тому, що пріоритетним завданням для України наразі залишається забезпечення належного рівня соціального захисту населення, особливо, коли кількість осіб, що потребують такого захисту лише збільшується з огляду на триваючу повномасштабну війну. Зазначено, що централізована модель соціального захисту передбачає надання послуг у соціальній сфері через посередницькі структури, тоді як децентралізована модель – пряме фінансування соціальних послуг, коли в процесі децентралізації бюджетних повноважень частина функцій держави із забезпечення соціального захисту переходить до територіальних громад. Робиться висновок, що Закон України «Про соціальні послуги» є реформаторським, який має спрямування на вдосконалення системи надання соціальних послуг з врахуванням реальних потреб мешканців громади. Висвітлено деякі аспекти організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей.

Ключові слова: соціальний захист, захист населення, соціальні послуги, місцеве самоврядування, територіальна організація влади, реформування, децентралізація, децентралізована модель соціального захисту.

Постановка проблеми. Відповідно до норм Основного Закону Україна є соціальною та правовою державою, в якій функціонує такий необхідний елемент як соціальний захист, коли держава бере на себе зобов'язання по забезпеченню певних стандартів життя своїх громадян, у тому числі у соціальній сфері. В умовах сьогодення підвищення рівня соціальної захищеності населення сприяє поліпшенню соціально-економічного стану в країні та мінімізує загрози соціальної безпеки суспільства й держави в цілому. Суттєву роль в цьому процесі відіграє наявність дієвої системи соціального захисту та розвинених соціальних інститутів в їх ефективній взаємодії.

У період подолання суттєвих загроз російсько-української повномасштабної війни, загальна увага спрямована на ефективну реалізацію доступу населення до фундаментальних соціальних послуг, які мають забезпечуватися як на рівні держави, так і на рівні територіальних громад, що стало можливим завдяки реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, зокрема децентралізації владних повноважень.

Саме ефективна система соціального захисту виступає індикатором стабільного розвитку суспільства в цілому, так і окремих її елементів. Тому в умовах проведення процесу децентралізації повноваження

щодо забезпечення соціального захисту набули місцеві органи, які є безпосередніми надавачами суспільних послуг з метою забезпечення громадян належним рівнем соціального захисту відповідно до встановлених стандартів.

Активного суспільного обговорення процес децентралізації державного управління набув ще з часів проголошення незалежності України. Так, ще у вересні 1997 року наша країна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування, вкотре підкресливши свою відданість європейським стандартам управління, що започаткувало реформи в цьому напрямку.

Однак, втілення в життя системних змін відбулося лише у 2014 році з прийняттям КМУ Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яка по праву є початком процесу децентралізації. Цей процес дозволив сформувати дієвий інститут місцевого самоврядування на рівні об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, адже досвід успішних європейських країн свідчить, що саме сильне місцеве самоврядування здатне створити сприятливі умови як для посадових осіб, так і для органів місцевого самоврядування, шляхом надання їм відповідних повноважень і фінансових ресурсів для уникнення узурпації влади та її корупційних проявів.

Децентралізація є основою демократії, що має на меті створення такої системи відносин між різними органами влади, коли більша кількість повноважень передається нижчим за рівнем органам влади для оптимальної моделі співпраці публічної влади. На тлі триваючого повномасштабного вторгнення агресора на суверенну територію нашої країни, здавалося б що перерозподіл влади є не на часі, адже війна навпаки зумовлює централізацію влади і об'єднання всіх ресурсів. Водночас реформа децентралізації жодним чином не може розглядатися як напруженість між центром і регіонами, оскільки успішна реалізація проектів територіального розвитку громад має значний вплив на економіку регіону та згуртованість країни в цілому.

Все вище наведене свідчить про актуальність дослідження та необхідність подальшого вивчення проблематики в аспекті поняття децентралізації влади, аналізу його основних переваг та недоліків в сфері соціального захисту, а також визначення необхідних кроків подальшого розвитку децентралізації соціальної системи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики децентралізації влади присвячено наукові праці таких провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, як: В. Андрущенко, В. Борденюк, Ж. Ведель, І. Грицяк, В. Гройсман, А. Колодій, Р. Колишко, М. Корнієнко, А. Крусян, К. Линьов, В. Малиновський, А. Матвієнко, Н. Нижник, Н. Пігуль, Л. Сус, Ю. Тихомиров, Ю. Шемшученко та інші. Окремим актуальним питанням розвитку системи соціального захисту присвячено наукові дослідження таких науковців, як: В.Я. Буряк, С.В. Венедіктов, Т.З. Герасимів, І.П. Жигалкін, М.І. Іншин, М.І. Козюбра, Т.В. Колеснік, В.Л. Костюк, П.Д. Пилипенко, О.Ф. Скакун, Б.І. Сташків, Г.В. Татаренко, О.М. Ярошенко та багатьох інших. Проте у контексті продовження реформ в Україні потребує належної оцінки комплексне вивчення процесу децентралізації в сучасних умовах, його можливості і загрози в розрізі реформування системи соціального захисту в Україні.

Серед публікацій, присвячених загально-теоретичному дослідженню таких явищ як «централізація» та «децентралізація», їх співвідношенню, слід відзначити праці В.І. Борденюка (монографія «Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії» [1] та Ю.С. Шемшученко (наукова публікація «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади») [2], які мають схожі думки та вказують, що децентралізація публічної влади передбачає передачу управлінських функцій і завдань із верхніх на нижчі поверхи влади, насамперед органам місцевого самоврядування, які отримують більше реальних можливостей для самостійного вирішення питань, що стосуються їхніх територій.

Метою статті є дослідження сутності визначення децентралізації, її цілей та завдань у реформуванні системи соціального захисту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «децентралізація» походить від терміна «централізація», що передбачає зосередження керівництва, управління в єдиному центрі [3, с. 738], або ж зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ [4, с. 1360]. У той же час термін «децентралізація» в літературі розглядається як знищення, скасування або послаблення централізації [5, с. 218]. Отже, децентралізація виступає протилежним явищем централізації.

В той же час, В.І. Борденюк розглядає централізацію та децентралізацію в якості дихотомічних понять, які, на його думку, не можна протиставляти один одному, оскільки без відповідного поєднання централізації і децентралізації жодне управління об'єктивно існувати не може. З огляду на це, науковець підкреслює на необхідності оптимального співвідношення між цими явищами суспільного життя, що виключає абсолютизацію централізації чи децентралізації [1, с. 92].

Ю.С. Шемшученко підкреслює, що децентралізація передбачає передачу повноважень та відповідальності за управління з державного рівня на місцевий. Тобто, саме органи місцевого самоврядування отримують більше можливостей для самостійного вирішення питань, що стосуються їхніх територій [2, с. 22]. А. Крусян стверджує, що децентралізація має на меті досягти збалансованого розподілу повноважень між органами держави та органами місцевого самоврядування, який буде закріпленний у законодавстві [6, с. 46, 49].

Широке трактування децентралізації надає також О.В. Скрипнюк, який розглядає децентралізацію як трансформацію системи державного управління, що передбачає чітке розмежування компетенцій між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування, а також делегування значної частини повноважень на рівень територіальних громад. Це створює умови для посилення участі мешканців громади у процесі прийняття рішень на місцевому рівні (на рівні міста, селища, села, району та області) [7, с. 27–28].

Погоджуємося із думкою В.Б. Гройсмана, який суть децентралізації розкрив через наступні характеристики, зокрема:

- 1) імплементація положень Європейської хартії місцевого самоврядування, а отже закріплення за територіальними громадами незмінних прав та повноважень, які не скасовують жодні зміни центральної влади;
- 2) розширення фінансової автономії місцевого самоврядування;
- 3) право територіальних громад користуватися міжбюджетними зв'язками з державним бюджетом, як наслідок самостійне формування порядку денного своїх фінансових потреб для покращення соціально-економічної ситуації;
- 4) делегування територіальним громадам низки повноважень центральної державної влади, наприклад надання громадянам широкого спектру адміністративних послуг;
- 5) відкриття шляху до проведення глибоких секторальних реформ (освіти, охорони здоров'я, соціального захисту (зокрема й екологічної безпеки)) і вирішення проблеми хронічної незабезпеченості делегованих державою місцевому самоврядуванню повноважень [8, с. 9–10].

Отже, децентралізація є багатоаспектним поняттям, що передбачає насамперед передачу повноважень від державних органів до органів місцевого самоврядування з метою створення умов для ефективної життєдіяльності громад.

Започаткована урядом України з 01.04.2014 реформа децентралізації має на меті, зокрема формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на

відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [9].

У рамках презентації Дорожньої карти реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, проведеної Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури у листопаді 2023 року, було визначено конституційне закріплення досягнень децентралізації як кінцевої мету реформи та гарантію її сталого розвитку [10].

Дійсно, децентралізація є важливим напрямом реформ у державі. Це процес передачі частини державних повноважень на рівень місцевого самоврядування, що надає громадам більшу самостійність у вирішенні місцевих проблем. Децентралізація є важливим компонентом євроінтеграційного процесу України, оскільки відповідає європейським стандартам управління.

Заступниця міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України О. Азархіна, підкреслила основні завдання децентралізації на 2024 рік [10]:

а) впровадження законодавства, яке закріплює порядок вирішення певних питань адміністративно-територіального устрою України та порядок формування територіальних громад та їх адміністративних центрів; б) реформа місцевих державних адміністрацій префектурного типу; в) відновлення діяльності органів місцевого самоврядування на деокупованих територіях, у тому числі, шляхом прийняття НПА про особливості відновлення публічної влади на цих територіях; г) розмежування за принципом субсидіарності повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади; д) децентралізація повноважень з надання адміністративних послуг.

Підкреслимо, що закінчення дії воєнного стану створить необхідні передумови для подальшого поглиблення реформи місцевого самоврядування в Україні. Зокрема, тоді буде нагальною потреба у конституційному закріпленні досягнутих результатів децентралізації та ухваленні комплексу законодавчих актів, таких як Муніципальний кодекс України, або нова редакція ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні», ЗУ «Про префекта» та внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України для закріплення фінансових ресурсів для оновлених повноважень органів місцевого самоврядування та забезпечить системне регулювання сучасних відносин на муніципальному рівні.

На нашу думку, саме впровадження муніципальної реформи сприятиме посиленню прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування, мінімізуючи ризики корупції та неефективного використання бюджетних коштів.

Уряд України, враховуючи складність соціально-економічної ситуації в країні, визначив головним пріоритетом для себе підвищення якості та рівня життя українських громадян [11]. Серед основних напрямів: реформа системи пенсійного забезпечення; забезпечення адресності в наданні державної соціальної допомоги й децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад, та почалось активне впровадження цих реформ в життя.

Реформа децентралізації в Україні супроводжувалася значними змінами у системі міжбюджетних відносин. Прийняття Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та відповідні зміни до Бюджетного і Податкового кодексів України забезпечили розширення фінансової автономії об'єднаних територіальних громад. Зокрема, закріплення права ОТГ на прямі міжбюджетні відносини та збільшення частки податко-

вих надходжень до місцевих бюджетів створило умови для більш ефективного управління місцевими фінансами та надання якісних публічних послуг.

Звісно, що пріоритетним завданням для України наразі залишається забезпечення належного рівня соціального захисту населення, тим паче, коли кількість осіб, що потребують такого захисту, лише збільшується з огляду на триваючу війну. І якщо ми говоримо про централізовану модель соціального захисту, яка передбачає надання послуг в соціальній сфері через посередницьку структуру, то процес децентралізації передбачає пряме фінансування соціальних послуг від центральних органів влади до надавачів таких послуг. Тобто, в процесі децентралізації бюджетних повноважень частина функцій держави із забезпечення соціального захисту переходить до територіальних громад.

Зауважимо, що втілена в Україні реформа децентралізації містить у собі три складові: реформа територіальної організації влади; реформа місцевого самоврядування; реформа регіональної політики. Основним її завданням є створення умов для розвитку громад і наближення послуг безпосередньо до людей, в тому числі через формування заможних громад, передачу більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чітке розмежування функцій між рівнями управління.

Новий розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади у сфері надання соціальних послуг, як базової ланки забезпечення соціального захисту знайшов своє відображення у Законі України «Про соціальні послуги», що набув чинності 01.01.2020 [12] та визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Згідно положень цього Закону вбачається, що кожна територіальна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги відповідно до стандартів, затверджених Міністерством соціальної політики України. Цей нормативно-правовий акт визнаний ключовим в аспекті регулювання соціальної сфери та розглядається як реформаторський, тому що спрямований на розвиток наступних етапів удосконалення системи надання соціальних послуг з орієнтацією на реальні потреби громадян.

Значимо, що реформи децентралізації та соціальної сфери в Україні спрямовані на оптимізацію адміністративно-територіального устрою та покращення якості надання соціальних послуг. Однак, незважаючи на значні досягнення в цьому напрямку, питання розподілу повноважень та відповідальності між різними рівнями влади у сфері соціального забезпечення потребують подальшого правового врегулювання. Зокрема, виникають складнощі у визначенні чітких механізмів надання соціальних послуг в об'єднаних територіальних громадах [13, с. 149].

Аналізуючи повноваження центральних і місцевих органів, які здійснюють надання соціальних послуг можемо дійти висновку, що на центральному рівні має проводитися нормативно-правове врегулювання системи забезпечення соціального захисту населення, розробка та впровадження пропозицій щодо надання соціальних послуг. В той же час, на рівні обласних державних адміністрацій повинна бути забезпечена координація щодо розподілу і фінансування соціальних послуг від центральних органів влади до місцевих,

а також належний рівень соціальних послуг в межах області [14].

Разом з тим, безпосереднє надання соціальних послуг передбачено на рівні районних адміністрацій та територіальних громад, до повноважень яких у сфері соціального захисту населення віднесено забезпечення розвитку інфраструктури, в тому числі щодо призначення і надання соціальної допомоги (пенсії, субсидій, пільг тощо) через територіальні центри соціального обслуговування, центри соціальних послуг, недержавні організації, фізичних осіб-підприємців у відповідності до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

А. Іванова до переваг забезпечення соціального захисту при такій моделі виділяє: поліпшення адміністрування соціальних послуг завдяки взаємодії надавачів соціальних послуг із отримувачами; визначення на місцевому рівні стандартів надання соціальних послуг; наявність системи моніторингу і оцінки якості соціальних послуг на місцевому і державному рівнях; здійснення диверсифікації надавачів соціальних послуг; підвищення ефективності використання обмежених фінансових ресурсів на усіх рівнях бюджетної системи [15, с. 41–43].

Статтю 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [16] визначено повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення.

Вважаємо, що саме децентралізація суттєво розширила повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту, поклавши на них відповідальність за створення ефективних систем надання соціальних послуг. Об'єднані територіальні громади змушені активно адаптуватися до нових умов, розробляючи індивідуальні моделі організації соціальної допомоги, які б максимально відповідали потребам їхніх мешканців [13, с. 150].

У методичних рекомендаціях щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей (затв. наказом Мінсоцполітики України від 30.12.2020) [17] зазначається, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать, у тому числі: а) власні (у тому числі, щодо забезпечення надання соціальних послуг); та б) делеговані повноваження (у тому числі, щодо забезпечення соціальними послугами осіб та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах).

Згідно з визначеними повноваженнями виконавчим органам сільських, селищних, міських рад рекомендується забезпечувати [17]: – прямий контакт з громадянами, зокрема, шляхом здійснення прийому громадян з питань соціального захисту та захисту прав дітей; – надання адміністративних послуг соціального характеру; – проведення соціальної роботи; – визначення та оцінка потреб населення територіальної громади у соціальних послугах, оприлюднення інформації про відповідні результати; – інформування населення про наявні соціальні послуги, їх зміст та порядок отримання; – проведення заходів для виявлення вразливих груп населення та осіб / сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах; – надання базових соціальних послуг; – затвердження, забезпечення фінансування та виконання відповідних місцевих програм; – ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг

на місцевому рівні; – проведення моніторингу надання соціальних послуг, оцінювання їхньої якості відповідно до стандартів надання соціальних послуг, оприлюднення результатів моніторингу; – здійснення контролю за додержанням вимог ЗУ «Про соціальні послуги»; – проведення інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи; – виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; – підтримку розвитку волонтерської діяльності; тощо. Тобто ключовими завданнями цих органів на місцях є: забезпечення доступності соціальних послуг; індивідуальний підхід до кожного звернення представника громади; постійний моніторинг та покращення якості та спектру послуг; більш тісна співпраця з громадськістю та волонтерами.

Саме ці механізми, на нашу думку, впливають на позитивний розвиток громади і створюють децентралізовану модель соціального захисту. До цього часу, система соціального захисту та обслуговування була спрямована лише на бюджетні можливості (централізована модель) і не враховувала реальні потреби мешканців громади, взагалі не передбачала оцінку якості та доступності послуг.

Висновки. На сьогодні система соціальних послуг в Україні стала динамічною, та такою, що знаходиться у стані модернізації, намагаючись врахувати нові потреби громадян, громади та базуючись на позитивному досвіді європейських країн у наданні соціальних послуг (так звана децентралізована модель соціального захисту). Сучасна реформа у сфері соціальних послуг відбувається на тлі децентралізації, що сприяє відкритості, прозорості та ефективності управління на місцевому рівні та забезпечить якість та доступність послуг у всіх сферах життя громади, у тому числі у соціальній сфері.

Вважаємо, що перевагами процесу децентралізації в цілому, в тому числі й у сфері соціального захисту, є насамперед орієнтація органів місцевого самоврядування на питанні задоволення потреб мешканців громад шляхом максимального наближення послуги і вирішення проблем людини до зручного для неї рівня. Тобто, на місцевому рівні відповідні органи можуть куди більш ефективніше використовувати свою інфраструктуру і персонал задля швидкого та якісного надання послуги. Тому що на центральному рівні відповідний державний орган, до повноважень якого віднесено надання відповідної послуги, може характеризуватися негнучкістю і повільністю в своїх діях.

Таким чином, можемо із впевненістю сказати, що децентралізована модель здійснення соціального захисту є ефективнішою, ніж централізована, оскільки чим менше посередників у фінансуванні програм соціального захисту, тим менше коштів витрачається не за цільовою спрямованістю. Адже децентралізація має на рівень громад задля вирішення проблемних питань населення, зокрема у сфері соціального захисту. Звісно, що в процесі децентралізації ще залишаються не вирішені питання та ризики, як-то надання різних за змістом та якістю послуг громадами, відсутність структурованих реєстрів і баз даних, якість та ефективність виконання на місцях нормативно-правових актів тощо. Однак, всі ці моменти наша держава подолає, якщо і надалі в цій площині буде рухатися стратегічним курсом делегування певних повноважень до органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії: монографія. Київ: Парламентське вид-во, 2007. 576 с.
2. Шемшученко Ю. Всеукраїнський форум учених правознавців «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади». *Право. Вісник. Додаток до журналу «Право України»*. Київ: Видавничий Дім Ін Юре, 2015. С. 22–25.
3. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1977. 776 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
5. Тлумачний словник української мови / за ред. В.С. Калашника. 2-ге вид., виправ. і допов. Харків: Прапор, 2004. 992 с.
6. Крусян А. Всеукраїнський форум учених правознавців «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади». *Право. Вісник. Додаток до журналу «Право України»*. Київ: Ін Юре, 2015. С. 46–49.
7. Скрипнюк О. Всеукраїнський форум учених правознавців «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади». *Право. Вісник. Додаток до журналу «Право України»*. Київ: Ін Юре, 2015. С. 27–28.
8. Гройсман В. Децентралізація влади – ключове питання конституційної реформи. Всеукраїнський форум учених правознавців «Новітній конституційний процес в Україні: питання децентралізації влади». *Право. Вісник. Додаток до журналу «Право України»*. Київ: Ін Юре, 2015. С. 9–10.
9. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: затв. розпорядженням КМУ від 01.04.2014 р. № 333-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення 10.08.2024).
10. Дорожня карта децентралізації: реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17406> (дата звернення 10.08.2024).
11. Соціальна сфера – реформи в дії. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/socialna-sfera-reformi-v-diyi> (дата звернення 10.08.2024).
12. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. №2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 11.08.2024).
13. Котова Л. В. Розвиток та забезпечення соціальної сфери на рівні об'єднаних територіальних громад. *Актуальні проблеми права: теорія і практика* 2023. № 2 (46). С. 146–159 URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/729/693> (дата звернення 10.08.2024).
14. Баранник Л. Б. Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення: теоретичний аспект. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 8–15.
15. Іванова А. Особливості забезпечення соціального захисту в умовах децентралізації бюджетних повноважень. *Світ фінансів*. 2021. № 1. С. 38–47.
16. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 11.08.2024).
17. Методичні рекомендації щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: затв. наказом Мінсоцполітики України від 30.12.2020 р. № 868. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5908.html> (дата звернення 11.08.2024).

References

1. Bordeniuk, V.I. (2007). *Mistseve samovriaduvannia ta derzhavne upravlinnia: konstytutsiino-pravovi osnovy spivvidnoshennia ta vzaïemodii* [Local self-government and state administration: constitutional and legal foundations of relationship and interaction]: monohraf. Kyiv: Parlamentske vyd-vo [in Ukrainian].
2. Shemshuchenko, Yu. (2015). Vseukrainskyi forum uchenykh pravoznavtsiv "Novitnii konstytutsiinyi protses v Ukraini: pytannia detsentralizatsii vlady" [All-Ukrainian forum of legal scholars "The latest constitutional process in Ukraine: the issue of decentralization of power."]. *Pravo. Visnyk. Dodatok do zhurnalu «Pravo Ukrainy»*. Kyiv: Vydavnychi Dim In Yure, 22–25 [in Ukrainian].
3. *Slovyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words] / za red. O.S. Melnychuka (1977). Kyiv: Holovna redaktsiia URE [in Ukrainian].
4. *Velykyi tлумачnyi slovyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. i hol. red. V.T. Busel (2004). Kyiv: Irpin: VTF "Perun" [in Ukrainian].
5. *Tлумачnyi slovyk ukrainskoi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language] / za red. V.S. Kalashnyka (2004). 2-he vyd., vypr. i dop. Kh.: Prapor [in Ukrainian].
6. Krusian, A. (2015). Vseukrainskyi forum uchenykh pravoznavtsiv "Novitnii konstytutsiinyi protses v Ukraini: pytannia detsentralizatsii vlady" [All-Ukrainian forum of legal scholars "The latest constitutional process in Ukraine: the issue of decentralization of power"]. *Pravo. Visnyk. Dodatok do zhurnalu «Pravo Ukrainy»*. Kyiv: In Yure, 46–49 [in Ukrainian].
7. Skrypniuk, O. (2015). Vseukrainskyi forum uchenykh pravoznavtsiv "Novitnii konstytutsiinyi protses v Ukraini: pytannia detsentralizatsii vlady" [All-Ukrainian forum of legal scholars "The latest constitutional process in Ukraine: the issue of decentralization of power"]. *Pravo. Visnyk. Dodatok do zhurnalu «Pravo Ukrainy»*. Kyiv: In Yure, 27–28 [in Ukrainian].
8. Hroisman, V. (2015). Detsentralizatsiia vlady – kluchove pytannia konstytutsiinoi reformy. Vseukrainskyi forum uchenykh pravoznavtsiv «Novitnii konstytutsiinyi protses v Ukraini: pytannia detsentralizatsii vlady» [Decentralization of power is a key issue of constitutional reform. All-Ukrainian forum of legal scholars "The latest constitutional process in Ukraine: the issue of decentralization of power"]. *Pravo. Visnyk. Dodatok do zhurnalu «Pravo Ukrainy»*. Kyiv: In Yure, 9–10 [in Ukrainian].

9. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini [On the approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]: zatv. rozpor. KМУ vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

10. Dorozhnia karta detsentralizatsii: reforma mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady [Road map of decentralization: reform of local self-government and territorial organization of power]. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/17406> [in Ukrainian].

11. Sotsialna sfera – reformy v dii [Social sphere – reforms in action]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/socialna-sfera-reformi-v-dii> [in Ukrainian].

12. Pro sotsialni posluhy [About social services]: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019r. №2671-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Tex> [in Ukrainian].

13. Kotova, L.V. (2023). Rozvytok ta zabezpechennia sotsialnoi sfery na rivni obiednanykh terytorialnykh hromad [Development and provision of the social sphere at the level of united territorial communities]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka*, 2(46), 146–159. Retrieved from: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/729/693> [in Ukrainian].

14. Baranyk, L. B. (2014). Finansove zabezpechennia systemy sotsialnoho zakhystu naseleння: teoretychnyi aspekt [Financial provision of the system of social protection of the population: theoretical aspect]. *Visnyk DDFa. Ekonomichni nauky*, 1, 8–15 [in Ukrainian].

15. Ivanova, A. (2021). Osoblyvosti zabezpechennia sotsialnoho zakhystu v umovakh detsentralizatsii biudzhetykh povnovazhen [Peculiarities of providing social protection in conditions of decentralization of budgetary powers]. *Svit finansiv*, 1(66), 38–47 [in Ukrainian].

16. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [About local self-government in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.05.1997 r. № 280/97-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

17. Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta zabezpechennia diialnosti terytorialnoi hromady u sferakh sotsialnoho zakhystu naseleння ta zakhystu prav ditei [Methodological recommendations for organizing and ensuring the activities of the territorial community in the areas of social protection of the population and protection of children's rights]: zatv. nakazom Minsotspolityky Ukrainy vid 30.12.2020 №868 Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/documents/5908.html> [in Ukrainian].

Kotova Liubov,

PhD in Law, Professor,

Head of the Department of Public and Private Law

(Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2521-0015>

THE IMPACT OF DECENTRALIZATION REFORM ON THE SPHERE OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UKRAINE

The system of social protection of the population serves as an indicator of the stable development of society. Therefore, in the context of decentralization reform, local authorities have acquired powers to provide social protection and have become direct providers of social services to ensure that citizens (community residents) have an adequate level of social protection in accordance with established norms and standards. The scientific publication provides a general theoretical analysis of the concept of "decentralization" and its characteristic features. It is emphasized that ensuring an adequate level of social protection for the population remains a priority for Ukraine, especially as the number of people in need of such protection is only increasing due to the ongoing war. It is noted that the centralized model of social protection involves the provision of social services through intermediary structures, while the decentralized model involves direct financing of social services, where, in the process of decentralization of budgetary powers, part of the state's functions for providing social protection is transferred to territorial communities. The conclusion is made that the Law of Ukraine "On Social Services" is a reformist law aimed at improving the system of providing social services, taking into account the real needs of community residents. Some aspects of the organization and provision of activities of the territorial community in the areas of social protection of the population and child protection are highlighted.

Key words: social protection, population protection, social services, local self-government, territorial organization of power, reform, decentralization, decentralized model of social protection.

Надіслано до редколегії 09.09.2024